

RASTI 3 Valkeakosken Myllysaari - osa Suomen teollisuushistoriaa

Valkeakosken Myllysaarella ja sen välittömässä läheisyydessä tapahtuneet muutokset vuosien 1869-1923 välillä eivät olleet maamme historiassa mitenkään poikkeuksellisia. Teollistuminen ja sen mukanaan tuomat muutokset tapahtuivat suurin piirtein samanaikaisesti kaikkialla Suomessa. Esimerkiksi Valkeakosken kanavan rakentaminen noudatteli Suomen yleistä taloudellis-teknistä kehitystä omana aikanaan. Vuosisadan puolivälissä Valkeakosken kanavointia puoltamaan tulivat maatalouden edistämiseen liittyvien näkökohtien ohella alkavan teollisuuden vaatimukset sekä uusien kulkuneuvojen höyrylaivan ja höyryveturin suomat mahdollisuudet. Suunnitelmat Valkeakosken kanavoinnista liittyivät siten yleisiin pyrkimyksiin kulkuväylien ja kuljetusyhteyksien kehittämiseksi maassamme.

Valkeakosken kaltaisia paperiteollisuuspaikkakuntia syntyi 1860-luvulla ensin Kinteriin, Tampereelle, Nokialle ja Mänttään, sitten esimerkiksi Kyröskoskelle, Inkeröisiin, Kuusankoskelle ja Jaalaan. Valkeakosken Myllysaaren teollistuminen on siten osa Suomen teollistumisen historiaa 1800-luvun lopulla.

Paperiteollisuuden yleiset edellytykset olivat tuotteiden kysyntä, raaka-aineen, työvoiman, perusenergian ja pääoman saatavuus, alan tekninen kehitys, lainsäädäntö, infrastruktuuri, tieto-taito sekä innovatiiviset yrittäjät. Valkeakoskella voidaan selvästi nähdä näiden edellytysten täyttyminen.

Venäjälle suuntautuneen puu- ja paperitavaran vienti kasvoi 1800-luvun lopulla, mikä kosketti myös Valkeakoskea. Valkeakosken paperituotteista 70%:a vietiin Venäjälle, loput kuljetettiin Englantiin tai tuotteet jäivät kotimaahan. Raaka-ainetta eli puuta Valkeakosken oman paperiteollisuuden tarpeisiin oli lähialueilta saatavilla runsaasti ja sen kuljettaminen tehtaalle vesiteitä pitkin oli helppoa. Työvoimaa puolestaan saatiin luonnollisen väestönkasvun ja toisaalta muuttoliikkeen turvin, kun Valkeakoskea ympäröiviltä alueilta muutti ihmisiä työväeksi tehtaalle ja Valkeakosken väkiluku kohosi nopeasti. Perusenergiaa teollisuuden tarpeisiin tarjosi kosken vesivoima.

Alan teknisestä kehityksestä ovat esimerkkeinä vaikkapa puuhiomon rakentaminen paperitehtaan yhteyteen ja paperin valmistusprosessin muutokset eli esimerkiksi siirtyminen

lumppupaperista selluloosapohjaiseen paperiin ja edelleen sulfaattiselluloosasta sulfiittiselluloosaan – nämä muutokset paperin valmistustekniikoissa vastasivat oman aikansa haasteisiin. Toisaalta alan tekniseen kehitykseen lukeutuvat tietysti myös uudet innovaatiot energiantuotannossa, esimerkiksi siirtyminen vesivoimasta höyryvoimaan, Valkeakoskella höyrysaha otettiin käyttöön vuonna 1889. Alati uusiutuvat paperitehtaan koneet ja laitteet paransivat osaltaan nekin paperitehtaan tuotantoa. Paperitehtaaseen saatiin sähkövalo vuonna 1884 entisen kaasuvalon sijaan. Tehdasta valaisi silloin aikalaisen kuvailema keksintö, ”jonka etuisuutta öljyvalon suhteen suuresti kiitetään.”

Pääoman saatavuudella oli Valkeakoskenkin teollistumisessa tärkeä merkitys. Osakeyhtiölaitoksesta Suomessa vuonna 1864 annettu laki helpotti pääomien saantia, joka osaltaan lienee vaikuttanut siihen, että tehdasyhtiö E.J. Granberg Oy myöhemmin muuttui osakeyhtiöksi. Innovatiiviset, uudistusmieliset yrittäjät, paperitehtaan perustajat E.J. Granberg, C.O. Willgren ja C.J. Helin toivat paikkakunnalle mukanaan tarvittavan paperinvalmistuksen tietotaidon, jota edelleen kehitti Granbergin poikapuoli Herman Hellén.

Valkeakosken infrastruktuurin kehitys alkoi kanavan rakentamisella jo ennen paperitehtaan perustamista vuonna 1870-luvulla. Tämän jälkeen infrastruktuuri kehittyi edelleen muun muassa teiden parantuessa. Ennen aidantolppailmoitusten ja 1870-luvulla perustetun postin varassa toiminut tietoliikenne koki mullistuksen, kun puhelin otettiin käyttöön tehtaalla vuonna 1889.